

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПСИХОДІАГНОСТИКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ

Меленчук Н. І. кандидат психологічних наук,
Доцент Міжнародний гуманітарний університет
<https://orcid.org/0000-0002-4749-6889>

Лебедєва Н. В. кандидат психологічних наук
Міжнародний гуманітарний університет
<https://orcid.org/0009-0007-7284-8202>

Поплавська Є. В. кандидат психологічних наук
Міжнародний гуманітарний університет
<https://orcid.org/0009-0008-1266-314X>

В статті надано опис основним етапам становлення психодіагностики, починаючи з античних часів, коли перші спроби класифікації особистісних типів були здійснені давньогрецькими філософами, до кінця ХХ століття, коли психодіагностичні методи набули наукової обґрунтованості та систематизації. Особливу увагу приділяється ролі психодіагностики в контексті сучасних викликів, включаючи адаптацію методик в умовах соціальних та політичних змін, зокрема війни в Україні.

Ключові слова: психодіагностика; психологічне консультування; особистість; індивідуально-психологічні особливості.

Вступ. Актуальність вивчення історії розвитку психодіагностики та її значення в психологічному консультуванні обумовлена кількома ключовими факторами, що підкреслюють значення психодіагностики як важливої складової психологічної науки та практики.

1. Історична значимість і розвиток психодіагностики: розуміння історії розвитку психодіагностики, починаючи від її передумов в давні часи до етапів становлення в ХІХ-ХХ століттях, допомагає краще оцінити сучасні методи тестування та діагностики, а також розв'язати питання їхньої етики, точності та коректності. Поглиблене знання про етапи розвитку психодіагностики дозволяє зрозуміти, як різні культурні, наукові та соціальні фактори впливали на формування сучасних методів і інструментів оцінювання психічних характеристик.

2. Зростаюча роль психодіагностики у сучасній психології: з розвитком новітніх технологій і методів, психодіагностика стала невід'ємною частиною психологічної практики. Вона використовується в таких сферах, як клінічна психологія, педагогіка, консультування, відбір на роботу тощо. Це обумовлює потребу в оновленні і вдосконаленні психодіагностичних методів з урахуванням сучасних досягнень науки і технологій.

3. Потреба в удосконаленні методів психодіагностики: з метою підвищення точності і надійності результатів, постійно розвиваються нові методи та інструменти психодіагностики. Вони повинні враховувати соціокультурні зміни, а також індивідуальні особливості кожної людини, що робить вивчення історії психодіагностики важливим для її адаптації до сучасних умов.

4. Психодіагностика як основа для ефективного психологічного консультування: психологічне консультування та терапія все частіше ґрунтуються на результатах психодіагностичних оцінок. Виявлення особистісних особливостей, інтелектуальних здібностей, емоційного стану або психічних порушень є важливими для розробки ефективних планів втручання та терапевтичних стратегій.

Таким чином, дослідження історії розвитку психодіагностики та її сучасного застосування є надзвичайно важливим для підвищення якості психологічної допомоги, адекватної оцінки психологічного стану особистості, а також для вдосконалення професійної підготовки психологів.

Метою статті є теоретичний аналіз основних етапів зародження та становлення психодіагностики як науки, а також вивчення її сучасного застосування в психологічному консультуванні.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати історичні етапи розвитку психодіагностики, починаючи з античних часів і до її становлення як наукової дисципліни в XIX–XX століттях.

2. Дослідити основні наукові концепції і методи психодіагностики, що виникли на різних етапах її розвитку, зокрема в контексті важливих наукових досягнень.

3. Вивчити вплив соціальних, культурних і наукових змін на еволюцію психодіагностичних методів та їх адаптацію до змін у суспільстві.

4. З'ясувати практичне застосування психодіагностики: дослідити сучасні методи психодіагностики та їх використання у клінічній практиці, психологічному консультуванні, освіті та інших сферах життя.

5. Визначити перспективи розвитку психодіагностики як науки в умовах постійних змін у суспільстві, науці та технологіях.

Теоретичне підґрунтя.

Психодіагностика в навчально-виховному процесі завжди займала і займає одне з провідних місць. На розвиток сучасної психодіагностики в Україні впливають дослідження окремих вчених, серед яких можна виділити: генетико-моделюючий метод (С. Максименко); психодіагностика інтелекту та мислення (Л. Бурлачук, О. Іванова, Е. Носенко, О. Самойлова, М. Смульсон, М. Холодна та ін.); психодіагностика творчої особистості (А. Коваленко, І. Маноха, В. Моляко, О. Музика, Н. Хазратова та ін.); професійна психодіагностика (Ж. Вірна, В. Колінька, В. Моргун, Н. Побірченко, І. Пов'якель, В. Рибалка, Б. Федоришин та ін.); проблеми вікової та педагогічної психодіагностики (С. Болтівець, М. Дригус, О. Дусавицький, М. Заброцький, З. Карпенко, Ю. Машбиць, В. Панок, М. Савчина, В. Семиченко, Ю. Швалба та ін.); соціально-психологічна діагностика (Л. Журавльова, М. Корнева, В. Москаленко, Л. Орбан-Лембрик та ін.); психодіагностика в консультативному процесі (О. Бондаренко, О. Кочарян, Т. Титаренко, Т. Яценко та ін.); психодіагностика емоційної сфери особистості (О. Саннікова, О. Чебикіна та ін.).

Дослідженням розвитку окремих психологічних знань в різні етапи

становлення психодіагностики як науки займалися такі вчені, як Г. Балл, Л. Бурлачук, Н. Гриньова, Я. Короход, С. Максименко, О. Мельник, С. Пухно, Л. Сердюк, Ю. Рождественський, В. Турбан, О. Чебикін, І. Пивоварчик та інші.

Більшість дослідників визнають, що психодіагностика (грец. Psyche – душа і diagnostikos – здатність розпізнавати) – це психологічна дисципліна, яка розробляє методи виявлення і вивчення індивідуально-психологічних та індивідуально-психофізичних особливостей людини. Метою її є збір інформації про особливості людської психіки. Психодіагностика включає також і область психологічної практики, роботу психолога з виявлення різноманітних якостей, психічних і психофізіологічних особливостей, рис особи. До компетенції психодіагностики входять конструювання та апробація методик, вироблення правил проведення обстеження, способів обробки та інтерпретації результатів, обговорення можливостей і обмежень тих чи інших методів (Чала, 2018).

Одним з фундаментальних понять в психодіагностиці є «психологічний діагноз», яке розглядається як кінцевий результат діяльності психолога, спрямований на опис і з'ясування сутності індивідуально-психологічних особливостей особистості з метою оцінки їх актуального стану, прогнозу подальшого розвитку і розробки рекомендацій, що визначаються завданнями дослідження (Бурлачук, 2014, с. 92).

Для здійснення теоретичного аналізу основних етапів розвитку психодіагностики як науки були використані такі методи:

1. **Історико-ретроспективний метод**, за допомогою якого здійснювався аналіз історичних джерел та праць, що відображають розвиток психодіагностики в різні історичні періоди.

2. **Аналіз наукових текстів**, який полягав в систематичному вивченні основних праць і досліджень, що стосуються психодіагностики, включаючи роботи видатних вчених (наприклад, Гіппократ, Біне, Вундт, Гальтон тощо). Це дало можливість простежити еволюцію теоретичних концепцій та методів психодіагностики.

3. **Метод синтезу** дозволив об'єднати знання, отримані з різних історичних

періодів, а також з різних галузей науки, таких як психологія, медицина, філософія, для створення цілісного уявлення про етапи зародження та становлення психодіагностики.

4. Метод історико-порівняльного аналізу, за допомогою якого було досліджено основні етапи розвитку психодіагностики в різних країнах та культурах та визначено вплив різних наукових традицій на створення психодіагностичних інструментів.

Зазначений комплекс методів сприяв комплексному дослідженню процесу зародження і становлення психодіагностики як науки, а також визначенню її місця і ролі у сучасній психологічній практиці.

Результати обговорення. Жодна наука не з'являється несподівано, з нізвідки. Ще до її виникнення формується сукупність ідей, уявлень та суджень, що ґрунтуються на багатовіковому людському досвіді пізнання себе і навколишнього світу. Знання, які пізніше стали основою психодіагностики, накопичувалися в різних сферах людської діяльності. Сучасна психодіагностика, як галузь психологічного знання, має свою історію розвитку, яка є досить цікавою та багатою. Важливо відзначити, що багато аспектів, які стали частиною психодіагностики, спочатку формувалися в інших сферах людської діяльності.

Ще в античні часи видатні філософи Стародавньої Греції, зокрема Аристотель, Платон та Сократ, зауважили, що люди відрізняються один від одного виявами своїх душевних рис. Це підштовхнуло до необхідності вивчення та опису індивідуальних відмінностей. У III столітті до н.е. стародавньогрецький філософ Феофраст у своїй праці «Етичні характери» на основі спостережень та візуальної діагностики створив типологію найбільш поширених типів людей. В основі цієї типології була одна домінуюча, зазвичай негативна, риса характеру. Серед основних типів, що їх визначив Феофраст, були брехун, підлабунник, хвалько, зухвалий, недовірливий та інші. Кожному типу він наводив яскраві приклади життєвих ситуацій, в яких проявляється та чи інша риса характеру.

Типології, що розроблялися з давніх часів, значною мірою вплинули на

виникнення наукової психодіагностики, шлях розвитку якої проходив через типи темпераменту Гіппократа, пізніше доповнені Галеном, який додав їм моральні характеристики; далі у працях Канта, який прагнув відокремити властивості темпераменту від інших психічних особливостей; і нарешті – до таких сучасних типологій, які розроблялися Павловим, Кречмером, Шелдоном та іншими дослідниками (Євдокімова, 2020; Роменець, 2007).

У Стародавньому Вавилоні використовували різноманітні випробування для оцінки здібностей людей та їхніх знань, необхідних для виконання обов'язків писаря. Ця професія вимагала не тільки знань граматики, але й математичних навичок, зокрема арифметики. Такі випробування стали одними з перших способів оцінки професійних здібностей. У Китаї, в період з III ст. до н.е. до III ст. н.е., було впроваджено систему випробувань для відбору кандидатів на державні посади. Ці випробування вимірювали не лише знання, а й інтелектуальні здібності претендентів, зокрема в галузях філософії, літератури та управління. Давньогрецькі й спартанські суспільства також використовували різні випробування для оцінки фізичних і розумових здібностей. Наприклад, у Спарті проводили випробування на витривалість, спритність і інтелектуальні якості в рамках військової підготовки. Ці стародавні методи відбору та оцінки стали основою для розвитку сучасних тестів і психодіагностичних інструментів, які сьогодні використовуються для вимірювання різних аспектів здібностей, особистості та потенціалу людини.

Піфагор став одним із перших, хто застосував психодіагностику для відбору учнів у свою школу. Він вважав, що не кожна людина здатна досягти великих висот у навчанні, і тому надавав велику увагу поведінці претендентів. Спостерігаючи за ними, Піфагор звертав увагу на дрібниці, такі як їхня хода і манера сміятися, адже вважав, що ці риси можуть багато сказати про характер людини. Випробування кандидатів складалося з двох етапів. Першим було перевірка стресостійкості: претендент мав провести ніч один у печері. Другим етапом було інтелектуальне тестування.

Потенційному учневі давали складну задачу, яку він не міг вирішити, після чого влаштовувалися публічні насмішки з боку інших учнів. Якщо претендент зміг витримати тиск, зберігши спокій і гідність, то його приймали до школи (Кушнір Ю. & Кушнір В., 2012).

Науковий етап розвитку психодіагностики розпочався в ХІХ столітті завдяки численним експериментальним дослідженням психіатрів. Цей період був клінічним етапом у розвитку психології, оскільки лікарі відігравали ключову роль у здобутті та аналізі емпіричних психологічних знань про людину. Вони були зацікавлені в причинах виникнення важко виліковуваних серцевих захворювань і неврозів. Лікарі-психіатри в європейських клініках проводили систематичні спостереження за хворими, фіксували та аналізуючи їхні результати. Вони встановили існування індивідуальних психологічних відмінностей у людей і виокремили розумову відсталість як окрему категорію порушень психічного розвитку. Ці дослідження заклали основи для подальшого вивчення та класифікації психічних аномалій, що стало важливим кроком у становленні психодіагностики як науки.

Важливим надбанням психології стали дослідження французьких лікарів Жана Бекіроля (1772-1840) і Едуарда Сегена (1812-1880). Так, ними були здійснені важливі дослідження, що дозволили диференціювати розумову відсталість і психічні захворювання. Ж. Ескіроль розробив критерії для класифікації розумової відсталості, а Е. Сеген заснував у Парижі школу для розумово відсталих дітей, його методи стали основою для розробки невербальних інтелектуальних тестів, а деякі з яких використовуються і сьогодні в психодіагностиці (наприклад, «дошка Сегена»).

Запровадження експериментального методу в психологічні дослідження, а також використання кількісних (математичних) методів для обробки та аналізу результатів значно змінило сутність психології. Це дозволило зробити її більш об'єктивною, системною та вимірною наукою, що сприяло більш точному вивченню психічних явищ і процесів, а також забезпечило можливість перевірки теорій та гіпотез на практиці.

Німецький філософ та засновник психофізики Теодор Густав Фехнер (1801-1887) вважається одним засновником експериментальної психології, який на основі досліджень Ернста Генріха Вебера розробив теорію порогу відчуттів та створив математичну формулу для визначення цього порогу.

Сучасний вигляд психодіагностики придбала завдяки значному вкладу дослідницької діяльності німецького філософа та психолога Вільгельма Вундта (1832–1920), який вперше експериментально досліджував такі аспекти, як сприйняття, пам'ять, увага та швидкість реагування. Разом зі своїми учнями він не лише вивчав загальні закономірності психічних процесів, але й досліджував індивідуальні прояви цих процесів, що стало важливим етапом у розвитку психодіагностики. В. Вундт також є розробником особливого виду спостереження – методу інтроспекції (самоспостереження).

Важливий внесок у вивчення індивідуальних відмінностей зробив англійський дослідник Френсіс Гальтон (1822-1911), який розробив інструмент для їх вимірювання – тест. Наукові інтереси Гальтона були зосереджені на вимірюванні людських здібностей, він удосконалив відомі експериментальні методи визначення порогів чутливості та часу реакції, а також створив нові. Радикальний емпіризм, який поширювався серед вчених кінця ХІХ століття, розглядався як альтернатива ідеалізму, а експеримент вважався справжнім фундаментом науки. Хоча не всі методи, які використовував Гальтон, можна вважати тестами, але він зробив важливий крок у напрямку створення об'єктивних методів оцінки здібностей і властивостей особистості.

Також Френсісом Гальтоном вперше було використано метод вільних асоціацій, який на подальшому етапі розвитку психологічної науки було покладено в основу розробки проєктивного методу Карлом Густавом Юнгом.

Дуже вагомим внеском у розвиток психодіагностики було запровадження Гальтоном ідеї статистичної обробки результатів експериментів. Порівнюючи середній зріст батьків і їхніх дорослих дітей, він виявив закономірність: чим вищі батьки,

тим вищими, в середньому, є їхні діти. Проте він також помітив, що у дуже високих батьків діти зазвичай були трохи нижчими, а в батьків з нижчим за середній зростом – діти були, як правило, трохи вищими. Цю тенденцію до середнього зросту Гальтон назвав «регресією до середнього».

Гальтон став ініціатором застосування статистики в психології, розробив різні статистичні методи та запропонував використання кореляційного аналізу. Для подальшого розвитку цієї галузі він залучив до співпраці математиків, таких як Франклін Пірсон (1804-1869) та Рональд Фішер (1890-1962). Фішер створив метод дисперсійного аналізу, а Чарльз-Едвард Спірмен (1863-1945) – метод факторного аналізу [Галаян, 2009].

Послідовник ідей Ф. Гальтона, американський вчений Джеймс-Маккін Кеттел (1860-1944), одним із перших визнав тестування як метод вимірювання властивостей людської психіки. У своїй праці «Розумові тести і вимірювання», опублікованій у 1890 році, він наводить 50 лабораторних тестів з інструкціями щодо їх використання, обґрунтовуючи науковий характер таких випробувань. Слід зауважити, що більшість тестів Кеттела і Гальтона можна вважати психомоторними, оскільки вони не мали чіткої стандартизації тестових процедур і правил інтерпретації отриманих результатів.

Наприкінці ХХ століття психодіагностики прийшли до висновку, що сенсорні показники, на яких ґрунтувалися тести інтелекту, мають низку недоліків. Почали формуватися нові теоретичні концепції щодо природи інтелекту та його функцій, що відкрило шлях для створення нових тестів. Одним із перших це питання почав вирішувати Альфред Біне (1857-1911), засновник експериментальної психології, який вважав, що основна увага повинна бути спрямована на вищі психічні процеси. Його праця «Експериментальне дослідження інтелекту» (1902) стала важливим етапом у розвитку цієї теми. Разом з французьким ученим Теодором Сімоном (1873-1961) А. Біне в перші десятиліття ХХ століття у Франції провів першу спробу наукового вимірювання інтелектуальних здібностей дітей. Вони емпірично перевірили завдання, які планували включити в тест, за такими

критеріями, як: рівень складності для дітей різного віку та відповідність результатів тесту оцінкам викладачів. Щоб забезпечити можливість порівняння отриманих результатів з даними інших дослідників і зменшити ймовірність помилок вимірювання, А. Біне та Т. Сімон додали до тесту інструкцію щодо його проведення. Результати відповідей учасників дослідження відображались точками на графіку, де на осі абсцис відзначався вік, а на осі ординат – частка правильних відповідей у кожній віковій групі. З'єднання цих точок утворювало геометричну фігуру, на основі якої дослідники робили висновки про ефективність тестового завдання.

Тестування за шкалою А. Біне базувалося на завданнях, що відповідали віковим можливостям дитини, тобто завданням, з якими успішно справлялися більшість її однолітків. Якщо дитина справлялася з завданням, їй пропонували матеріал для старших дітей. Якщо ж вона виконувала лише частину нових завдань, тестування припинялося. Розумовий вік визначався як сума кількості років, для яких всі завдання були розв'язані, плюс місяці розумового віку, які нараховувалися пропорційно до кількості виконаних завдань для старших груп. Якщо дитина не могла вирішити всі завдання своєї вікової групи, їй пропонували завдання для молодших категорій, поки вона не вирішувала всі з них. Рівень інтелекту визначався за різницею між розумовим і хронологічним віком, значення якого варіювалося для кожної вікової категорії. Якщо розумовий вік був меншим за хронологічний, це свідчило про розумову відсталість дитини, а якщо більшим – про її здібності та обдарованість. Для усунення цієї проблеми німецький психолог Вільям Штерн (1875-1938) у 1912 році запропонував визначати не різницю, а співвідношення розумового до хронологічного віку, поділивши ці показники один на інший. Отримане значення множилося на 100, що дозволяло отримати коефіцієнт інтелекту – КІ. Тести А. Біне та його колеги і сьогодні активно використовуються в практиці психодіагностики (Галаян, 2009).

Подальший розвиток тестових методик у США та Європі був значною мірою спричинений потребами Першої світової війни. У 1917 році був створений

спеціальний Комітет з психології та війни, який займався масовим тестуванням солдатів з метою визначення їх професійної придатності до різних військових спеціальностей, а також для виявлення осіб з розумовими порушеннями та психоемоційними проблемами, а також для надання допомоги ветеранам. Для цього використовувалися групові тести, такі як методики Артура Синтона Отіса (1886-1964) «Альфа» для англомовних солдатів і «Бета» для іноземців. Основними критеріями для цих тестів були можливість широкого використання, швидкість і простота підрахунку результатів, економія часу та незалежність від бажаних соціальних відповідей. Під час Першої світової війни в групових психологічних тестах взяли участь понад 1,7 мільйона людей, а в індивідуальних – 83 тисячі. Висока ефективність тестів інтелекту під час Першої світової війни зумовила подальші розробки і вдосконалення наявних психодіагностичних методик.

На початку ХХ століття, завдяки розвитку практичних методів діагностики інтелекту та дослідженням проблеми норми і патології інтелектуального розвитку, зокрема в дитячому віці, постала нова задача психодіагностики – розробка методів виявлення особливостей інтелектуального розвитку на ранніх етапах онтогенезу, зокрема у новонароджених та дітей раннього віку. Однак застосування традиційних тестових методик для оцінки інтелекту у новонароджених та дітей цього віку виявилось неможливим.

У 1924 році Арнольд Луцій Гезелл розпочав використання відеозйомки для спостереження за поведінкою новонароджених дітей та розробку критеріїв ранньої діагностики їхнього інтелекту через спостереження та природний експеримент. У 1929 році була опублікована його робота «Новонародженість і розвиток людини», в якій він запропонував 195 показників для оцінки інтелектуального розвитку дітей віком від 3 до 30 місяців.

На початку ХХ століття одним із напрямків розвитку психодіагностичних методик стали дослідження особистості. Теоретичною основою таких досліджень стали концепції особистісних комплексів Ейгена Блейлера та Карла Густава Юнга, які акцентували увагу на екстравертній та

інтровертній установці та домінуванні однієї з психічних функцій: відчуття, мислення, емоції чи інтуїції. Однією з перших методик для дослідження особистісної сфери психіки була «Особистісна анкета», розроблена Робертом Вудвортсом у 1917 році.

У 20-30-х роках ХХ століття психологи почали більше уваги приділяти дослідженню спеціальних здібностей. Одним із важливих досягнень цього періоду стало розроблення тесту для оцінки музичної обдарованості дітей, здійснене Карлом Сішором у 1921 році. Цей тест не лише використовувався для відбору дітей до музичних шкіл, але й давав можливість прогнозувати їх подальші досягнення в галузі музичної освіти.

У 1921 році була опублікована перша книга з психодіагностики – «Психодіагностика» Германа Роршаха, в якій було вперше введено термін «психодіагностика» та представлено його відому проєктивну методику «Плями Роршаха». Різні варіанти «Плям Роршаха» продовжують застосовуватися в роботі сучасних психологів з дорослими та дітьми.

Наприкінці 1920-х років практичні психологи розробили понад 1300 тестових методик для діагностики різних аспектів інтелектуального та особистісного розвитку. У 1930-х роках дослідники зосередилися на вдосконаленні і уточненні існуючих психодіагностичних процедур для точного вимірювання інтелекту. Серед найбільш відомих тестів, розроблених у цей період, варто відзначити тест Беккока для діагностики зниження інтелекту, Прогресивні матриці Равена (1938 р.) та шкалу інтелекту Векслера-Беллвю (1939 р.).

Слід зазначити, що до інструментів психодіагностики, розроблених в цей період, для виявлення особливостей особистісного розвитку, належать не лише опитувальники, але й проєктивні методики. Однією з таких методик є тест ТАТ («Тематична апперцепція»), вперше опублікований у 1935 році і розроблений Кристіаною Морган та Генрі Мюрреєм. Сьогодні тест ТАТ залишається одним із найбільш відомих і використовуваних інструментів у психодіагностиці для дослідження особистості. Його застосовують психологи, психотерапевти та дослідники в різних сферах: клінічній психології, психотерапії, організаційній психології, а також у наукових

дослідженнях. Завдяки своїй проєктивній природі, ТАТ дозволяє отримати глибоке розуміння внутрішнього світу людини, інтерпретуючи її реакції на абстрактні ситуації, що виявляє її психічний стан, емоційний фон та соціальні установки.

У дослідженнях психологічної діагностики особистості, проведених зарубіжними вченими у другій половині ХХ століття, значну увагу було приділено етичним аспектам психодіагностики та комп'ютеризації тестових методик. До найбільш відомих тестів цього періоду належать шкала інтернальності-екстернальності Джуліана Роттера (1966 р.), індивідуальна шкала Девіда Векслера для діагностики інтелекту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (1967 р.), багатокомпонентний клінічний опитувальник Еріксона Мілтона, а також шкали WAIS і WPPSI, створені на основі тесту інтелекту для дорослих Векслера. Особливу увагу було приділено розробці нових точних і чутливих методик для дослідження психічного розвитку дітей. Серед таких інструментів можна виділити «Шкалу розвитку немовлят Ненсі Бейлі», «Міннесотський перцептивно-діагностичний тест» для дошкільнят і школярів, а також «Тест інтелекту немовлят Фегена».

Ці нововведення стали важливим етапом у розвитку психодіагностики, дозволивши точніше і глибше вивчати психічний розвиток людини на різних етапах її життя та в різних соціальних і культурних контекстах.

Подальші історичні події, зокрема постанова ЦК ВКП(б) «Про педагогічні збочення у системі народної освіти», Друга світова війна та складна політична і економічна ситуація в країні, негативно вплинули на розвиток психодіагностики. Це спричинило уповільнення наукових досліджень у психології та інших галузях. Проте з 1960-х років в СРСР почали активно розвивати нові психодіагностичні методики. Велика увага приділялася створенню тестів для оцінки інтелекту, але на відміну від західних підходів, радянські методики акцентували не стільки на кількісних показниках, скільки на якісних аспектах оцінки. У рамках діяльнісного та особистісно-діяльнісного підходів, які на той час розвивалися в радянській психології, особливу увагу приділяли вивченню

інтелектуальних здібностей людини через її конкретну діяльність. Це дозволяло не лише виміряти загальні інтелектуальні вміння, а й виявити специфічні здібності в різних видах діяльності, що значно розширювало можливості психодіагностики.

У 1970-1980-х роках у працях таких вчених, як Леонід Фокич Бурлачук, Володимир Георгійович Норакидзе, Володимир Михайлович Русалов та інших, обговорювалися як теоретичні аспекти психодіагностики, так і практичний досвід її застосування. Одним із важливих результатів їхніх досліджень стало обговорення можливостей і обмежень використання зарубіжних тестових методик у медичній, шкільній психодіагностиці, а також у профвідборі. Це сприяло перекладу та адаптації низки іноземних тестів для використання в радянській практиці психодіагностики.

У 1980-1990-х роках відбулося формування різних напрямків у психодіагностиці, що стало результатом потреби врахування специфічних особливостей різних груп клієнтів. Це вимагало розробки нових діагностичних методик, прийомів і процедур, орієнтованих на конкретні категорії осіб. Серед таких напрямків можна виділити професійну, медичну психодіагностику, психодіагностику сім'ї та інші.

Подальший розвиток психодіагностики в Україні характеризується активним впровадженням новітніх методик і технологій, а також інтеграцією західних наукових досягнень в умовах вітчизняної психологічної практики. Психодіагностика в Україні активно розвивається в рамках клінічної психології, педагогічної психології, психотерапії, профорієнтації, а також у соціальних і кримінальних службах. Відзначається велика увага до психологічної діагностики дітей, підлітків та осіб з особливими потребами, а також до психодіагностики в умовах кризових ситуацій, що набуло актуальності під час пандемії та соціальних трансформацій.

Сьогодні в Україні, внаслідок війни з росією, особливої актуальності набуває адаптація російських та зарубіжних психодіагностичних методик, створення нових валідних і надійних психодіагностичних методик. Масштабні

гуманітарні кризи, психологічні травми, стрес, втрати, а також переміщення населення створюють нові виклики для психодіагностичних процедур, вимагаючи врахування специфіки цих умов при використанні інструментів, що були розроблені до війни.

Отже, деякі основні завдання, що стоять перед психодіагностикою в Україні:

1. Потреба в етичній переорієнтації деяких методик. Багато російських та західних тестів, особливо проєктивних, можуть бути непридатними або неадекватними для людей, які пережили психологічні травми, біженців або осіб, що знаходяться в умовах бойових дій. Використання таких методик без належної адаптації може призвести до погіршення психологічного стану та травмування пацієнтів, тому для психодіагностики в таких умовах важливо застосовувати спеціально розроблені або адаптовані методики, які враховують специфіку післявоєнного стресу та психологічної вразливості.

2. Проблеми культурної адаптації. Багато тестових методик, що використовуються в зарубіжних країнах, зокрема російські, потребують культурної адаптації для правильного вимірювання інтелектуальних або особистісних характеристик українських громадян. Війна і зміни в політичному та соціальному контексті країни можуть змінювати соціальні норми та стереотипи, а отже, значення певних характеристик особистості або психологічних реакцій можуть змінюватися. Оцінка стресостійкості, адекватності соціальних навичок чи емоційної стійкості потребує вивчення з урахуванням нового контексту життя в умовах війни.

3. Психологічні травми та адаптація тестів. Однією з головних проблем, що виникають в умовах війни, є високий рівень психологічних травм серед людей, які пережили бойові дії, втрати близьких або були вимушені залишити свої домівки. Стандартизовані методики, розроблені для нормальних умов, можуть не підходити для осіб, що зазнали таких травм. Тому є необхідність адаптувати тести таким чином, щоб вони могли точно діагностувати психологічні порушення, викликані війною, зокрема посттравматичний стресовий розлад

(ПТСР), депресії та інші стани, пов'язані з гострим стресом.

4. Необхідність створення нових методик. Враховуючи особливості війни та її вплив на психіку людей, існує гостра потреба у розробці нових психодіагностичних інструментів, які зможуть точно враховувати емоційний та когнітивний стан людей в умовах бойових дій, стресу, переміщення та втрат. Це включає в себе створення методик для діагностики психологічних наслідків війни, адаптованих для роботи з внутрішньо переміщеними особами, військовими та волонтерами, а також з людьми, які пережили або стали свідками насильства.

5. Інтеграція нових технологій. Зважаючи на складні умови, в яких зараз перебуває Україна, важливо впроваджувати нові технології в психодіагностику. Дистанційне консультування і тестування стає все більш актуальним в умовах війни, коли люди можуть бути змушені залишити свої домівки або перебувати у віддалених районах, де немає можливості звернутися до фахівця безпосередньо.

Таким чином, сучасні задачі психодіагностики в Україні зосереджені на адаптації інструментів до швидко мінливих умов, розвитку нових технологій, а також на глибокому етичному осмисленні ролі психодіагностичних інструментів у сучасному суспільстві. Важливу роль у цьому процесі відіграють вищі навчальні заклади України, де активно досліджуються нові психодіагностичні інструменти, впроваджуються сучасні курси і тренінги для майбутніх фахівців.

Висновки. Історія психодіагностики свідчить про її значний розвиток з моменту появи перших методик у ХХ столітті. Від ранніх спостережень за поведінкою людей до створення складних тестів і опитувальників, психодіагностика поступово ставала науково обґрунтованим інструментом, здатним допомогти у розумінні складних психічних явищ.

Вона стала невід'ємною частиною практичної психології, адже її методи використовуються в багатьох сферах: від психотерапії та консультування до профорієнтації та кримінальної психології. Вона дозволяє не лише визначати рівень інтелектуальних здібностей або особистісних характеристик, але й виявляти психологічні

розлади, допомагаючи в корекції розвитку та адаптації особистості до соціуму. Важливою частиною розвитку психодіагностики є адаптація зарубіжних методик до українських умов. Це є особливо актуальним у контексті війни, де необхідно коригувати

інструменти для врахування специфічних соціальних та культурних умов. Процес адаптації допомагає забезпечити точність та ефективність діагностики, враховуючи національні, мовні та інші соціальні відмінності.

Список використаних джерел

1. Бурлачук, Л. (2014). Психодіагностика особистості: понятійний апарат та методи дослідження. *Психологія і суспільство*, 4, 85-103. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12722/3/%d0%91%d1%83%d1%80%d0%bb%d0%b0%d1%87%d1%83%d0%ba%20%d0%9b..pdf>
2. Галян, І. М. (2009). Психодіагностика: навч. посіб. К.: Академвидав.
3. Євдокімова, О. О. (2020). Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа.
4. Короход, Я. Д. (2020). Історія розвитку психології наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. (окремі аспекти). *Габітус. Серія: Теорія та історія соціології*, 20, 41-44. <http://habitus.od.ua/journals/2020/20-2020/8.pdf>
5. Кушнір, Ю.В. & Кушнір, В.П. (2012). Психодіагностика. Навчальний посібник для студентів соціологів. Донецьк: КиЦ.
6. Мельник, О. А. (2022). Трансформація психологічних уявлень у науковій спадщині українських психологів. *Габітус. Серія: Загальна психологія, історія психології*, 39, 79-83. <http://habitus.od.ua/journals/2022/39-2022/14.pdf>
7. Роменець, В. А. (2007). Історія психології ХІХ – початку ХХ століття : навч. посібник. Київ : Либідь.
8. Турбан В.В., Сердюк Л.З., & Рождественський Ю.Т. (2014). Становлення психологічної думки в Україні: провідні ідеї та історія розвитку : колективна монографія. В.В. Турбан (Ред.). Київ–Кіровоград : Імекс-ЛТД.
9. Чала, Ю.М., & Шахрайчук, А.М. (2018). Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХПІ».
10. Чебикін, О.Я., & Пивоварчик, І.М. (2007). Історія становлення психологічних наукових шкіл на півдні України (ХІХ-ХХ ст.) : Монографія. Одеса : Видавець Черкасов.

References

1. Burlachuk, L. (2014). Psykhodiagnostyka osobystosti: poniatiiyny aparat ta metody doslidzhennia [Personality psychodiagnosics: conceptual framework and research methods]. *Psykhologhiia i suspilstvo*, 4, 85-103. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12722/3/%d0%91%d1%83%d1%80%d0%bb%d0%b0%d1%87%d1%83%d0%ba%20%d0%9b..pdf> (in Ukrainian).
2. Halian, I. M. (2009). Psykhodiagnostyka: navch. Posib [Psychodiagnosics: a teaching aid]. K.: Akademyvydav. (in Ukrainian).
3. Yevdokimova, O. O. (2020). Istoriia psykhologhii : navch. posib. [History of psychology: textbook] ; Vyd. druhe, dopov. Kharkiv : Konstanta. (in Ukrainian).
4. Korokhod, Ya. D. (2020). Istoriia rozvytku psykhologhii naprykintsi KhIKh – na pochatku KhKh st. (okremi aspekty) [History of the development of psychology in the late 19th and early 20th centuries (some aspects)]. *Habitus. Serii: Teorii ta istoriia sotsiolohii*, 20, 41-44. <http://habitus.od.ua/journals/2020/20-2020/8.pdf> (in Ukrainian).
5. Kushnir, Yu.V. & Kushnir, V.P. (2012). Psykhodiagnostyka. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv sotsiolohiv [Psychodiagnosics. A textbook for students of sociology]. Donetsk: KyTs. (in Ukrainian).
6. Melnyk, O. A. (2022). Transformatsiia psykhologhichnykh uiavlen u naukovi spadshchyni ukrainskykh psykhologhiv [Transformation of psychological ideas in the scientific heritage of Ukrainian psychologists]. *Habitus. Serii: Zahalna psykhologhiia, istoriia psykhologhii*, 39, 79-83. <http://habitus.od.ua/journals/2022/39-2022/14.pdf> (in Ukrainian).
7. Romenets, V. A. (2007). Istoriia psykhologhii KhIKh – pochatku KhKh stolittia : navch. Posibnyk [History of psychology of the 19th - early 20th centuries: textbook]. Kyiv : Lybid. (in Ukrainian).
8. Turban V.V., Serdiuk L.Z., & Rozhdestvenskyi Yu.T. (2014). Stanovlennia psykhologhichnoi dumky v Ukraini: providni idei ta istoriia rozvytku : kolektyvna monohrafiia [The formation of psychological thought in Ukraine: leading ideas and history of development: collective monograph]. V.V. Turban (Red.). Kyiv–Kirovohrad : Imeks-LTD. (in Ukrainian).
9. Chala, Yu.M., & Shakhraichuk, A.M. (2018). Psykhodiagnostyka: navchalnyi. Posibnyk [Psychodiagnosics: textbook]. Kharkiv: NTU «KhPI». (in Ukrainian).
10. Chebykin, O.Ia., & Pyvovarchyk, I.M. (2007). Istoriia stanovlennia psykhologhichnykh naukovykh shkil na pivdni Ukrainy (KhIKh-KhKh st.) : Monohrafiia [The history of the formation of psychological scientific schools in southern Ukraine (19th-20th centuries): Monograph]. Odessa : Vydavets Cherkasov. (in Ukrainian).

Summary
**HISTORICAL DEVELOPMENT OF PSYCHODIAGNOSTICS AND ITS SIGNIFICANCE IN
PSYCHOLOGICAL COUNSELING**

Melenchuk N. candidate of psychological sciences,
Associate Professor, International Humanitarian University

Lebedeva N. candidate of psychological sciences,
International Humanitarian University

Poplavska Y. candidate of psychological sciences,
International Humanitarian University

Introduction. *Historical significance and development of psychodiagnostics: understanding the history of the development of psychodiagnostics, starting from its prerequisites in ancient times to the stages of formation in the 19th-20th centuries, helps to better evaluate modern testing and diagnostic methods, as well as to resolve issues of their ethics, accuracy and correctness. In-depth knowledge of the stages of development of psychodiagnostics allows us to understand how various cultural, scientific and social factors influenced the formation of modern methods and tools for assessing mental characteristics.*

The purpose is a theoretical analysis of the main stages of the emergence and development of psychodiagnostics as a science, as well as the study of its modern application in psychological counseling.

Methods:

a) *Historical-retrospective method, which was used to analyze historical sources and works reflecting the development of psychodiagnostics in different historical periods.*

b) *Analysis of scientific texts, which consisted in a systematic study of the main works and research related to psychodiagnostics, including the works of prominent scientists (for example, Hippocrates, Binet, Wundt, Galton, etc.).*

c) *The synthesis method allowed to combine knowledge obtained from different historical periods, as well as from different branches of science, such as psychology, medicine, philosophy, to create a holistic picture of the stages of the emergence and formation of psychodiagnostics.*

d) *The method of historical-comparative analysis, which was used to investigate the main stages of the development of psychodiagnostics in different countries and cultures and determine the influence of various scientific traditions on the creation of psychodiagnostic tools.*

Results. *The study of the history of psychodiagnostics indicates its significant development since the appearance of the first methods in the 20th century. From early observations of human behavior to the creation of complex tests and questionnaires, psychodiagnostics gradually became a scientifically sound tool that can help in understanding complex mental phenomena.*

It is shown that it has become an integral part of practical psychology, as its methods are used in many areas: from psychotherapy and counseling to career guidance and criminal psychology. It is demonstrated that psychodiagnostics plays an important role in counseling, as it allows not only to assess the psychological state of the client, but also to determine the deep features of his personality, motivation, behavioral patterns and cognitive processes. Thanks to the use of various psychodiagnostic tools, psychologists and consultants can obtain an accurate picture of the client's psychological characteristics, which is the basis for further work towards change and development.

An important part of the development of psychodiagnostics is the adaptation of foreign methods to Ukrainian conditions. This is especially relevant in the context of war, where tools need to be adjusted to take into account specific social and cultural conditions. The process of adaptation helps ensure the accuracy and effectiveness of diagnostics, taking into account national, linguistic and other social differences.

Originality. *For the first time, a content analysis of self-reports of modern youth was carried out, which allowed us to identify new aspects of adventurism and supplement the essence of this psychological phenomenon. The results of the study contribute to a deeper understanding of the psychological aspects of adventurism and its impact on decision-making, and also provide opportunities for the creation of psychodiagnostic tools for assessing this phenomenon.*

Conclusion. *The prospects for further research lie in a comprehensive analysis and generalization of the contribution of these scientists to the development of psychological science, which will allow for a deeper understanding of the stages of evolution of psychodiagnostic approaches and their role in the formation of modern methods.*

Keywords: *psychodiagnostics; psychological counseling; personality; individual psychological characteristics.*

Концептуалізація – Меленчук Н. І.

Методика – Лебедева Н. В.

Формальний аналіз – Поплавська Є. В.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

The authors declare that they have no conflict of interest.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 29.01.25.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 22.02.25.

© 2025. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.